

FORMA ŠTÁTU

- spôsob usporiadania krajiny

Zložky, ktoré určujú formu štátu:

I. POLITICKÝ REŽIM

II. FORMA VLÁDY

III. ÚZEMNO-ORGANIZAČNÉ ČLENENIE

Typy štátu:

I. MONARCHIA – na čele suverénna osoba – monarcha - - princ, kráľ, knieža, šejk, cisár

- vo väčšine prípadov dedične, výnimočne vo voľbách

- vo väčšine prípadov monarchia je formou vládou

TYPY MONARCHIE:

1. **ABSOLUTISTICKÁ** – monarcha má neobmedzenú moc /Francúzsko – Ľudovít XIV/

2. **STAVOVSKÁ** – historická forma feudálnej monarchie, kde sa na moci podieľali aj stavy /šľachta, duchovenstvo/

3. **KONŠTITUČNÁ** – moc panovníka je obmedzená ústavou:

a./ **parlamentná** – zákonodarnú – zastupiteľskú moc má parlament, panovník – reprezentatívna moc /súčasnú európske monarchie – Holandsko, Dánsko, VB, Anglicko, Španielsko, Švédsko, Belgicko, Luxembursko/

b./ **dualistická** – zákonodarná moc je rozdelená medzi monarchu a parlament

- dualistický monarcha môže byť aj predsedom vlády – Saudská Arábia, Jordánsko

4. **TEOKRATICKÁ** – na čele stojí duchovný vodca – Vatikán, niekedy dávno Irak – od 1979 republika

II. REPUBLIKA

- na čele stojí buď prezident alebo kolektívny orgán - /POLIBYRO/

- k moci sa dostane voľbami – priamo občania

nepriamo parlamentom

volitelia

TYPY REPUBLÍK:

1. **PARLAMENTNÁ R.** – rozhodujúce slovo má parlament, vláda sa zodpovedá parlamentu /SR, ČR, Maďarsko, Fínsko/

2. **PREZIDENTSKÁ** – silný prezident, ktorý má rozsiahle právomoci, nezodpovedá za parlament – USA, FRA, Rusko

3. **KANCELÁRSKA** – má silnejšie postavenie, slovo, šéf exekutívny má vedúce postavenie /Nemecko/

DEMOKRACIA

vláda ľudu

gr. DEMOS – ľud, KRATOS – sila, moc, vláda

-predstavujú mieru účasti občanov na štátnej moci

HISTORICKÝ VÝVOJ

1. ANTICKÉ GRÉCKO – ľudové zhromaždenia – zúčastňovali sa tam slobodní muži – priama demokracia
2. RÍM – ľudové zhromaždenia, snemy
3. STREDOVEK – nemôžeme hovoriť o demokracii, feudálny systém /vazalské vzťahy/
4. NOVOVEK – presadila sa teória **suverenity ľudu**, ideálom sa stáva demokr. rep. postavená na písanej ústave, rešpektovanie práv a slobôd, vyvážená štruktúra štátnych orgánov

PRINCÍPY DEMOKRACIE V SÚČASNOSTI:

1. suverenita štát. moci odvodená od suverenity občanov
2. vláda majority – vláda väčšiny, zabezpeč. práva aj pre menšiny /napr. národnostné/
3. garancia ľudských práv a slobôd
4. pravidelné voľby
5. právo občanov zúčastňovať sa na správe veci verejnej priamo, alebo prostr. Zástupcov
6. deľba štátnej moci
7. politický pluralizmus
8. ekonomický pluralizmus – právo podnikat', súkr. vlastníctvo

Rozlišujeme 2 formy demokracie

- a./ priama
- b./ nepriama /zastupiteľská/

PRIAMA

- možnosť občanov bezprostredne rozhodovať o veciach verejných
- v súčasnosti priama demokracia je doplnkom zastupiteľskej demokracie

FORMY:

1. **Plebiscit** – hlasovanie ľudu o akýchkoľvek otázkach, najčastejšie sa vyskytuje územný plebiscit, napr. v Rakúsku 70. rok. občania rokovali o činnosti jadr. elektr.
  - nie je upravený v ústave, podmienky vyhlásenia jednorazové
2. **Referendum** – predmetom referenda môže byť zákon o vstupe SR do zväzku s iným štátom, aj ďalšie otázky verejného záujmu
  - predmetom nemôže byť: práva a slobody, dane, odvody a štátny rozpočet
  - Vyhlasuje: prezident /350 000 podpisov/ a NR SR
  - Referendum je platné ak sa zúčastní nadpolovičná väčšina oprávnených voličov
  - NR môže zmeniť alebo zrušiť výsledok referenda po 3 rokoch od účinnosti
  - o tej istej veci sa môže konať po 3 rokoch

NEPRIAMA /zastupiteľská/ - umožňuje účasť občanov na správe štátu, spôsobom, že občania si volia poslancov a v ich mene navrhujú zákony a prijímajú

- jej podstata – zdrojom moci sú občania a nositeľom moci poslanci

VOĽBY

1. komunálne /4 roky/ 2. parlamentné /4 roky/ 3. prezidentské /5 rokov/ 4. VÚC /4roky/ 5. Európarlamentné /5 rok/
- Volebné právo – navrhuje 2 hlava ústavy

Princípy volebného práva

1. VŠEOBECNOSŤ

Výnimky: - ľudia zbavenej svojprávnosti

- väzni za obzvlášť závažnú trestnú činnosť

- trvalý pobyt a vek 18 rokov

CENZUS volebného práva /majetkový, daňový, podľa pohlavia/

FR -1789 – všeob. volebné právo pre mužov

1893 – Nový Zéland – ženy

1906 – Fínsko

1920 – SR

- volebné právo **AKTÍVNE** a **PASÍVNE**

AKTÍVNE – môže voliť od 18 rokov

PASÍVNE – môžem byť zvolený – prezident 40, poslanec parl. 21, primátor/starosta od 25

2. PRIAMOSŤ – volíme priamo, nie cez sprostredkovateľov

3. ROVNOSŤ – každý má jeden hlas, a ten hlas má rovnakú váhu

4. TAJNOSŤ HLASOVANIA

POLITICKÝ SYSTÉM

- je systém politických subjektov spoločnosti a vzťahov medzi nimi

POLITICKÉ SUBJEKTY:

1. Štát a štátne orgány
2. Politické strany a hnutia
3. Ekonomické nátlakové skupiny
4. Neekonomické nátlakové skupiny
5. Masovokomunikačné prostriedky
6. Cirkev

2. POLITICKÉ STRANY A HNUZIA

STRANY – sú to organizácie, ktoré reprezentujú ekonomické, sociálne alebo iné záujmy členov a cieľ, za ktorý sú zakladané – získať rozhodujúci podiel na politickej moci

HNUZIA – sú neformálne – združenia občanov, ktoré sa nezúčastňujú na politickej moci, ale môžu sa dostať do parlamentu /HZDS/

PODMIENKY ZALOŽENIA STRANY ALEBO HNUZIA

- žiadosť o registráciu sa podáva na ministerstvo vnútra
- návrh obsahuje osobné údaje navrhovateľov
- obsahuje STANOVY – názov strany, kde bude sídliť, orgány strany/
- k návrhu petícia – minimálne 10000 hlasov

---

3. EKONOMICKÉ NÁTLAKOVÉ SKUPINY

- politické skupiny alebo združenia občanov, ktoré spája spoločný záujem /ekonomicko-existenčný/, tieto skupiny nechcú vstúpiť priamo do politiky ale vytvárajú nátlak na politikov prostredníctvom ekonomiky

Patria sem: - výrobné združenia

- odbory
- protestívne združenia
- poľnohosp. Zruženia
- obchodné komory

VÝROBNÉ ZDRUŽENIA- majú najväčší vplyv, vytvárajú pracovné miesto z čoho najviac profituje štát

ODBORY – pracovné organizácie, bojujú za zlepšenie podmienok /zvýšenie plátov, proti prepúšťaniu zamestnancov/

Spôsoby ovplyvnenia politiky

- a./ uzavrieť dohodu s politickou stranou
- b./ rokovanie s vládou
- c./ generálna dohoda
- d./ nátlakové akcie

---

4. NEEKONOMICKÉ NÁTLAKOVÉ SKUPINY – predstavujú občianske záujmy neekonomického charakteru, účasť v takejto skupine nie je viazaná na profesiu /ženské hnutia, mierové, ekologické, etnické org., národné, združenia obci, miest/ - GREENPEACE, sloboda zvierat, SR – dotyk, proti prúdu

---

5. MASOVOKOMUNIKAČNÉ PROSTRIEDKY

- televízia, tlač, internet, rozhlas

- úlohou je zabávať, sprostredkovať aktuálne informácie, odovzdávať národné hodnoty, sprístupňovať vedomosti

ROZDELENIE: verejnoprávne: rozhlas a televízia

súkromné

ĽUDSKÉ PRÁVA

- sú oprávnenia priznané jednotlivcovi, ktoré mu umožňujú plne využívať svoje schopnosti, inteligenciu, a talent na uspokojovanie svojich potrieb a túžob
- platia a patria bez rozdielu pohlavia, rasy, vzdelania a vierovyznania, politického presvedčenia
- ľudské práva musí rešpektovať každá politická moc, len vtedy je legitímnou mocou
- ĽP sú priamo úmerné demokrat. zriadeniu spoločnosti

1. Prirodzené práva

- nepísané, narodili sme sa s nimi H. GROTIUS, E. ROTTERDAMSKÝ
- právo na život, slobodu, národnosť, majetok
- sú univerzálne, večné, nemenné, nepochádzajú od politickej moci ale ju zaväzujú

2. Ľudské práva

- prirodzené práva, ktoré sú zahrnuté v medzinárodných právnych dokumentoch
- práva bez ktorých nemožno dôstojne žiť
- súvisia s povinnosťou občanov
- nezrušiteľné, nepremlčateľné, neodňateľné, nez cudziteľné

3. Občianske práva

- sú to ľudské práva a slobody, ktoré daný štát má vo svojej ústave a zákonoch
- v 2 hlave ústavy
- ukazujú mieru slobody občana voči štátu KING, Mandela, Eleanor Roosveltová, Václav Havel
- Politika APARTHEID /rasová segregácia/

Generácie ľudských práv

- začleňovanie ľudských práv do medzinárodných dokumentov

1. GENERÁCIA – občianske a politické práva

- tieto práva sú súčasťou ústav národných štátov (prijaté počas buržoazných revolúcií v 18. stor.)
- sú prejavom jednotlivcov vymaniť sa z nadvlády nadmerného zasahovania štátu, namierené proti absolut. moci
- nazývajú sa aj **ZÁKLADNÝMI PRÁVAMI**

OBČIANSKÉ - právo na život, slobodu, rovnosť, majetok, svedomie, ochrany dobrého mena a cti

POLITICKÉ – predpokladá aktívnu účasť na politickom živote a patrí sem: volebné, petičné právo, právo združovania

2. GENERÁCIA – hospodárske, sociálne a kultúrne práva – v 20. stor.

- vychádzajú zo sociálnej filozofie – boj o sociálne práva slabších vrstiev
- uskutočňovanie týchto práv závisí od pomoci štátu, teda štát musí vytvoriť podmienky na zabezpečenie
- tieto práva sú predpokladom na realizovanie obč. a politických práv

HOSPODÁRSKE – právo na prácu, odmenu za prácu, sloboda výberu

SOCIÁLNE – podpora zo strany štátu – materská, nezamestnanosť, právo na zákl. lek. Starostlivosť

KULTÚRNE – právo združovať sa na kult. Podujatiach, prístup ku kult. Dedičstvu

3. GENERÁCIA – právo solidarity /vzájomnosť/

- vznik po 2 sv. vojne a prejavujú sa na medzištátnej úrovni ako snahy riešenia globálneho problému
- ich cieľom je existencia civilizácie ako celku
- tieto práva môžeme riešiť len usilým medzinárodných spoločností a iniciátormi sú: sociálne - demokr. hnutia- záp. EU a 3 ho sveta, kresťanské hnutia
- je diskutabilné ich dodržiavanie a sankcionovanie
- právo menších, právo na život v mieri, právo na zdravé životné prostredie, právo na humanitárnu pomoc, právo na slobodné disponovanie s prírodným bohatstvom

SYSTEM OCHRANY ĽUDSKÝCH PRÁV

- súvisí so vznikom OSN v roku 1945

1. VYDALA VYHLÁSENIE /deklarácia/ - nie je právne záväzná – je REZOLÚCIOU – odporúčaním pre štáty

2. vydanie medzinárodných paktov, zmlúv, dohovorov, konvencií

RATIFIKÁCIA – sú právne záväzne a členské krajiny ich prijímajú

3. zakladanie medzinárodných orgánov – slúžia na kontrolu

OCHRANA ĽUDSKÝCH PRÁV

1. globálna 2. regionálna 3. Vnútroštátna

I. GLOBÁLNA ÚROVEŇ

- organizácií: OSN /1945/

Základný dokument: **VŠEOBECNÁ DEKLARÁCIA ĽUD. PRÁV,**

- valné zhromaždenie prijalo deklaráciu 10.12.1948, účinná 1966

MEDZINÁRODNÝ PAKT O OBČ. A POLIT. PRÁVACH

MEDZINÁRODNÝ PAKT O HOSP., SOC. A KULT. PRÁV

- súdny orgán: Medzinárodný súdny dvor v Hágu

II. REGIONÁLNA ÚROVEŇ

- organizácie: Rada Európy /1949/

- zákl. dokument: **EURÓPSKY DOHOVOR O OCHRANE ĽUD. PRÁV A ZÁKL. SLOBÔD**

- prijatie Rím 1951

- účinný 1953

- súdny orgán: Európsky súd pre ľudské práva – Štrasburg

Európsky súdny dvor v Luxemburgu /orgán EÚ/

III. VNÚTROŠTÁTNA ÚROVEŇ

- organizácie: Polícia, prokuratúra, súdy – Ústavný

- dok. 2. hlava Ústavy

- na svet. org. sa môže obrátiť až po tom, keď využije všetky vnútroštátne prostriedky

PRÁVA DIEŤAŤA

- zákl. dokument 1959 /OSN/ - **DEKLARÁCIA PRÁV DIEŤAŤA** - obsahovala 10 zásad

1989 – **DOHOVOR O PRÁVACH DIEŤAŤA** – účinný o rok, SR – v roku 1993, obsahoval 54 článkov

Dieťa je každá osoby mladšia než 18 rokov, ak sa dospelosť podľa zákona nedosiahne skôr,

VZNIK PRÁVA

„UBI HOMO, IBI SOCIETAS, UBISOCIETAS, IBI IUS !“

kde je človek tam je spoločnosť, kde je spoločnosť tam je právo

- súvisí so vznikom prvých štátov 4000 pnl. – formuje sa vrstva obyv., ktorá sa venuje len vládnutiu
ZVYKY, TRADÍCIE – Správania – formujú sa prvé spoločenské normy:

1. náboženské normy
2. estetické normy
3. morálne normy
4. právne normy

- počas vývoja ľudstva sa formovali 2 regulat. správania:

MORÁLNE – MORÁLKA – súhrn noriem, ktorými by sa ľudia mali riadiť

PRÁVNE - PRÁVO – systém platných právnych noriem

- morálne -čestnosť, ohľadupnosť – nie sú písané a jej nedodržiavanie nie je trestané štátnou mocou

- právne – vydáva štát, sú všeobecne záväzné a ich porušenie sa trestá

NAJSTARŠIE PRÁVNE NORMY

CHAMURAPIHO KÓDEX /1800 pnl./

DRAKÓN A SOLÓN – GRÉCKO

ZÁKONY 12 TABÚĽ – RÍM

JUSTINIÁNOV KÓDEX

ZÁKON SÚDNY JUDEM – 9 STOR. – CYRIL A METÓD

SPRAVODLIVOSŤ – JU – byť zaviazaný

JUS – JUSTÍCIA – rímska bohyňa

Grécky – DIKA - spravodlivosť, THEMIS – zákon

FUNKCIE PRÁVA:

1. regulatívno-organizačná – právo je garantom poriadku
2. ochranná – právo poskytuje ochranu občanom
3. výchovná – má odradiť od páchania zločinov

ZNAKY PRÁVNEJ NORMY – ZNAKY PRÁVA

1. MONIZMUS – v štáte je len jeden právny systém
2. ŠTÁT. DONÚTENIE – štát vyžaduje dodržiavanie práv. noriem
3. ŠTÁTOM STANOVENÁ FORMA /nariadenia, vyhlášky, zákony/

- **PRÁVNA NORMA**

– všeobecné záväzne pravidlá správania, ktoré vydáva štát

1. **PLATNOSŤ** – stáva sa platnou v deň verejného vyhlásenia teda publikovanie v Zbierke zákonov, verejnosť sa ňou ešte neriadi

2. **ÚČINNOSŤ** – norma nadobúda – 1 dňom platnosti

Účinná dátumom po 15 dní od kedy je platnou

- doba medzi platnosťou a účinnosťou sa nazýva – LEGISVAKAČNÁ – slúži na oboznámenie sa verejnosti

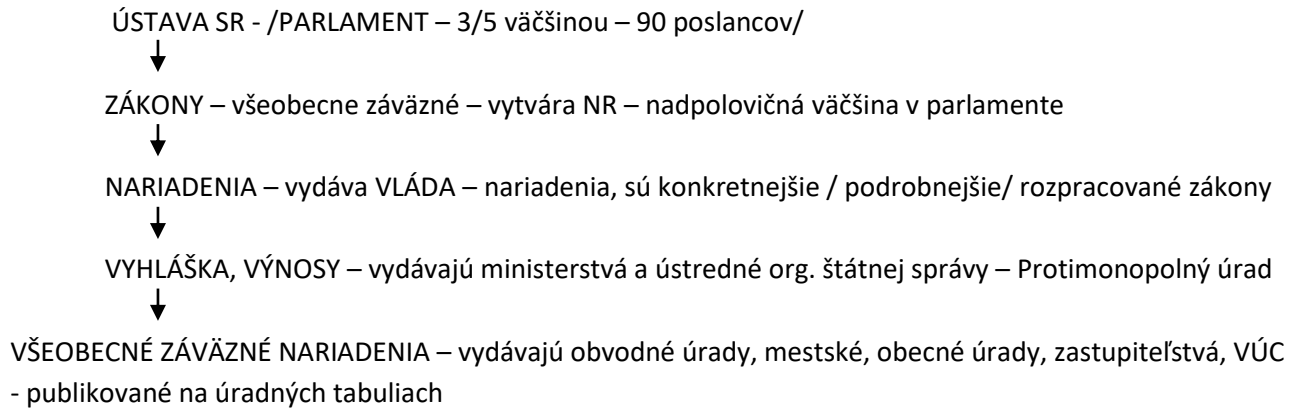
- **PRÁVNY PREDPIS**

- väčšie celky právnych noriem /obchodný zákonník, trestný zákon, zákon o rodine/

Právne predpisy majú rozdielne hierarchické usporiadanie

- záleží od PRÁVNEJ SILY – vlastnosť, ktorá robí predpis nadriadený alebo podriadený hierarchii predpisov

HIERARCHIA

ODVETVIA PRÁVA

Platné právo každého štátu tvoria **PRÁVNE NORMY**, ktoré sú usporiadané do väčších celkovo-právnych predpisov a každá skupina predpisov tvorí **ODVETVIA PRÁVA**: - trestné, pracovné, rodinné, obchodné, občianske.....

1. MEDZINÁRODNÉ

2. VNÚTROŠTÁTNE – verejné súkromné

MEDZINÁRODNÉ PRÁVO

- prvé normy za začali formulovať po 30 ročnej vojne

- autor **HUGO GROTIUS** – dielo **O práve vojny a mieru**

PREDMET MP: vzťahy medzi štátmi, štátnymi a medzinárodnými org. navzájom medzi medzinárodnými org.

- normy MP nevytvára nadštátny orgán ale jednotlivé štáty navzájom, uzatvorením zmluvy

Ratifikácia – NR SR

PREZIDENT

VNÚTROŠTÁTNE PRÁVO

– realizuje sa v rámci suverénneho štátu, máme európsky typ právnej kultúry a platí členenie:

1. Verejné, 2. Súkromné

VEREJNÉ

- upravuje vzťahy medzi občanom a štátom

ODVETVIA: 1. Štátne / ústavné / právo

2. Správne / administratívne /

3. finančné

4. trestné

SÚKROMNÉ

- vzťahuje sa na záujmy jednotlivcov

ODVETVIA: 1. obchodné

2. občianske

3. rodinné

3 skupina – **PRÁVO so zmiešaným charakterom** – obsahujú časti aj súkromné aj verejné právo

1. pracovné

2. autorské

3. poisťovacie

4. poľnohospodárske a lesné právo